

תולדות עם ישראל

לבתי ספר עצמאיים

מזרח אירופה ויהדות התפוצות

הוראות

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	–	(30x1)	–	30 נקודות
פרק שני	–	(25x2)	–	50 נקודות
פרק שלישי	–	(10x2)	–	20 נקודות
סך הכול	–			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (30 נקודות)

ענו על שאלה 1.

1. ההתמודדות של יהודי גרמניה עם גזרות הנאצים בשנות השלושים
לפניכם קטע העוסק בגזרת השחיטה שגזרו הנאצים על היהודים בגרמניה בשנות השלושים, מתוך דבריו של הרב ויינברג בספרו "שרידי אש".
קראו את הקטע, וענו על השאלות שאחריו.

"המלכות הרשעה של הנאצים גזרה איסור על השחיטה בלא הימום הבהמה [שימוש במכת חשמל כדי שהבהמה תאבד הכרה] קודם שחיתתה. לאחר מכן שללו הרשעים בתחבולות חוקיות אכזריות את האפשרות להביא בשר מן החוץ... נשקפה סכנה חמורה שמרבית היהודים לא יעמדו בניסיון, חס וחלילה, וייכשלו באכילת נבלות וטרפות. בינתיים נשמע הקול כי שלטון הקהילה העברית [היהודית] הגדולה בברלין חושב מחשבות להנהיג במוסדות של הקהילה - בית החולים, בתי מושב זקנים ועוד - אכילת בשר נבלה וטרפה הנקנה במקולים [איטליזים] של נוכרים. שלטון הקהילה - שאף על פי שהורכב ברובו הגדול מאנשים ליברליים [רפורמים], נזהר תמיד בנוגע למוסדות הקהילה הרשמיים בענייני כשרות על פי חוקי ה'שולחן ערוך' והיה סר למשמעתם ולהשגחתם של הרבנים החרדים - טען שבשעת גזרה קשה זו הם אנוסים בעל כורחם להתיר אכילת נבלות וטרפות... שמועה זו פגעה בנפשנו. בצר לנו גמרנו להימלך [החלטנו להתייעץ] עם גדולי ליטא ופולין אם יש להתיר בשעת סכנה זו את ההימום כפי דרישת הממשלה הרשעה. נסעתי לוויילנה, לוורשה וללובלין לשם התייעצות בשאלה חמורה זו הנוגעת לנפש היהדות בגרמניה. הגאונים הטילו עליי לחבר חיבור בביורו השאלה מהצד ההלכתי... אומנם הראיתי בה פנים [שיקולים] להיתר, אבל ידעתי מראש כי גאוני ליטא ופולין וגדולי ישראל, מנהיגי היהדות החרדית, לא יסכימו לעולם להיתר שיש בו משום שינוי אופן השחיטה הנהוג בישראל מדורי דורות, ואף אני בעצמי ליבי נקפני [הציק לי] מאוד לגשת לעניין חמור זה של כשרות השחיטה, שהוא יסוד היסודות בחיי ישראל... כמה פעמים אמרתי לרב של 'עדת ישראל' בברלין, שעמד בראש הלשכה לענייני השחיטה בגרמניה, שאין לנו לחפש היתרים לשינוי אופן השחיטה... הצורך המזהם, ראש השלטון הנאצי, ואולי אלפי אלפים שכמותו יאבדו מן העולם, ודתנו הקדושה תעמוד לעד. על היהודים בגרמניה לעמוד בניסיון למען דתנו הקדושה ולמען אחינו שבכל הארצות. ואם חס וחלילה נזרה להקל בשחיטה זו, עתידים אנו לסכן את השחיטה היהודית בכל העולם. עלינו להראות לכל העולם שמוכנים אנו למסור את נפשנו על קודשי ישראל, ויראו שונאנו שבאיסור השחיטה לא יעבירו את ישראל על דתו... החיבור [שכתבתי] על הימום הבהמות נשלח לכל גדולי ישראל לשם קבלת חוות דעתם. רובם ככולם אסרו את ההימום, ואף המעטים שנטו להקל בשעת מצוקה ומשום ספק פיקוח נפש, חזרו אחר כך מדעתם הראשונה והצטרפו אל האוסרים, ונמנו וגמרו שלא להתיר בשום אופן [את ההימום לפני השחיטה]. קיום דת ישראל וקיום היהדות והצלת כבודה דורשים מאיתנו להביא את הקורבן הקדוש של איסור בשר, ובזכות זה נזכה לגאולה שלמה ולפדות נפשנו".

(מעובד על פי הרב י"י ויינברג, **שרידי אש**, חלק ב, סימן ד, כז-כט, ירושלים, תשע"ב)

- א. על פי הקטע, מה הייתה גזרת השחיטה שגזרו הנאצים בשנות השלושים?
על פי מה שלמדתם, כתבו שתי גזרות נוספות שגזרו הנאצים על היהודים בשנות השלושים.
(11 נקודות)
- ב. על פי הקטע ועל פי מה שלמדתם על המאפיינים הדתיים של רוב יהודי גרמניה, הסבירו מדוע חששו הרבנים כי רבים מיהודי גרמניה יאכלו טרפות ונבלות בעקבות גזרת השחיטה.
(8 נקודות)
- ג. על פי הקטע, כתבו כיצד התמודדו רבני גרמניה עם איסור השחיטה. בתשובתכם התייחסו גם לפסיקתם הסופית.
על פי מה שלמדתם, הציגו שתי דרכי התמודדות אחרות של יהודי גרמניה עם רדיפות הנאצים בשנות השלושים.
(11 נקודות)

פרק שני (50 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 2-4 (לכל שאלה – 25 נקודות).

2. יהודי ארצות האסלאם

- א.** חוקי עומר הגדירו את מעמדם החוקי של היהודים בארצות האסלאם. ציינו שניים מחוקי עומר, והסבירו מה הייתה המטרה של חוקי עומר. (8 נקודות)
- ב.** תארו תמורה אחת שחלה במעמדם המדיני של היהודים באחת מארצות האסלאם במהלך המאה ה-19 ובמחצית הראשונה של המאה ה-20. (7 נקודות)
- ג.** בחרו בשניים מן הרבנים האלה: רבי יוסף חיים, רבי יעקב אבוחצירא, רבי רפאל ברוך טולדנו. ציינו היכן פעל כל אחד מהם, והציגו שתי פעולות שעשה כל אחד מהם (סך הכול – ארבע פעולות). (10 נקודות)

3. התפתחות עולם התורה

- א.** הגאון מווילנה (הגר"א) נודע בגדלותו המיוחדת. תארו שלוש מפעולותיו של הגר"א לביסוס התורה, ההלכה והמוסר בדורו ולדורות הבאים. (11 נקודות)
- ב.** ישיבת וולוז'ין זכתה לכינוי "אם הישיבות". הסבירו באמצעות שניים מן החידושים שאפיינו את הישיבה מדוע זכתה לכינוי זה. (7 נקודות)
- ג.** כתבו על פעולה מרכזית לביסוס עולם התורה והישיבות שעשה כל אחד מן הרבנים האלה: הרב משה פיינשטיין, הרב אהרן קוטלר (סך הכול – שתי פעולות). (7 נקודות)

4. העולם היהודי אחרי החורבן

- א.** מי היו היהודים שפנו "שארית הפלטה" לאחר סיום מלחמת העולם השנייה? ציינו היכן הם רוכזו, ולאילו ארצות פנו כשעזבו את אירופה. (6 נקודות)
- ב.** ציינו שם של ארגון לא יהודי ושם של ארגון יהודי שסייעו בשיקום החומרי של אנשי "שארית הפלטה". הציגו את פעילותו של אחד מארגונים אלה. תארו את פעילותו של הרבי מקלויזנבורג לשיקום הרוחני של אנשי "שארית הפלטה". (12 נקודות)
- ג.** ציינו שם של רב אחד שפעל למען השבתם של ילדים יהודים שהוחבאו במנזרים. הציגו פעילות אחת שלו, וכתבו מה היו התוצאות של פעילות זו. (7 נקודות)

פרק שלישי (20 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 5–7 (לכל שאלה – 10 נקודות).

5. הציגו שלוש מפעולותיו של הבעש"ט, וציינו את שמותיהם של שניים מממשיכי דרכו בעולם החסידות.
6. הציגו את ההבדל הרעיוני בין האנטישמיות המודרנית לשנאת ישראל בעבר. הסבירו כיצד האנטישמיות המודרנית באה לידי ביטוי במשפט דרייפוס.
7. כתבו כיצד סייעה הרבנית קפלן לרב שרגא פייבל מנדלוביץ בביסוס חיי הקהילה החרדית בארצות הברית. ציינו יוזמה נוספת לחיזוק הקהילה החרדית בארצות הברית.

בהצלחה!